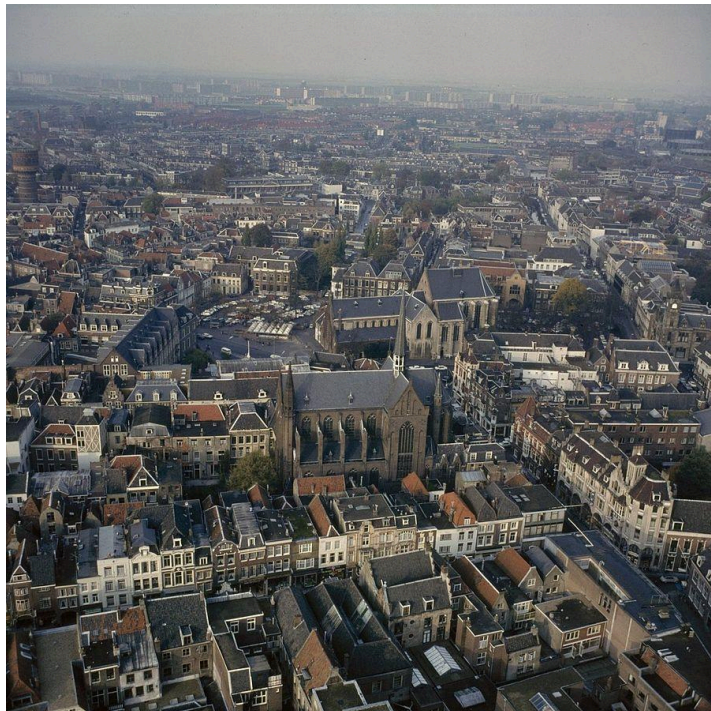

Nieuwsbrief jrg 7, nr 17, juni 2024

Kooiman-Boendermaker-Luther Stichting

De Kooiman-Boendermaker-Luther Stichting heeft tot doel het bevorderen van onderzoek, onderwijs en verspreiding van kennis over Martin Luther en zijn theologie, alsmede over de geschiedenis van het lutheranisme in het algemeen en die van het lutheranisme in de Nederlanden in het bijzonder. Daartoe heeft de stichting een bijzondere hoogleraarsplaats gevestigd aan de Theologische Universiteit Utrecht. Deze leerstoel wordt bezet door prof. dr. Sabine Hiebsch.

De universiteitsbuurt van Utrecht, gezien vanuit de Domtoren.

Inhoud

Artikel van prof. dr. Sabine Hiebsch over lutherse vrouwenordinatie in tijdschrift Church History and Religious Culture	2
Prof. dr. Sabine Hiebsch hoofdspreker op een conferentie in Cambridge	3
Excursie met de bachelor studenten	4
Nieuwe promovendus aan het werk bij prof. dr. Sabine Hiebsch	5
Artikel van prof. dr. Sabine Hiebsch over de Ronde Lutherse Kerk in Amsterdam	6
Column van prof. dr. Sabine Hiebsch	6
De Kooiman-Boendermaker-Luther Stichting en haar financiering	8

Artikel van prof. dr. Sabine Hiebsch over lutherse vrouwenordinatie in tijdschrift Church History and Religious Culture

Na de succesvolle tentoonstelling ‘Lutherse vrouwen op de kansel (1922-2022)’ in het Luther Museum Amsterdam (juni tot september 2022), die prof. dr. Sabine Hiebsch als gastcurator had voorbereid en haar begeleidende artikel in *Tijdschrift voor Nederlandse Kerkgeschiedenis* [25, nr. 2 (juni 2022): 56-71], zette zij haar onderzoek over het thema vrouwenordinatie in de lutherse kerk in Nederland voort.

Recherches in verschillende archieven brachten wederom nieuwe feiten aan het licht. Prof. Hiebsch heeft deze uitgewerkt in een omvangrijk Engels onderzoeksartikel dat eind december 2023 in het internationaal hoog aangeschreven tijdschrift *Church History and Religious Culture* (Brill: Leiden) is gepubliceerd.

Dutch Lutheran Women on the Pulpit

Author: Sabine Hiebsch

Abstract

In the course of the Twentieth century, the roles for women in Protestant churches in Europe expanded to include the possibility of participating in the church office of minister. For the Evangelical-Lutheran Church in the Kingdom of the Netherlands, the year 2022 marked the centenary of women in the ordained ministry. On June 12, 1922, the Lutheran synod decided that, according to the existing regulations, women could also be admitted as candidates for the ministry. In 1929 Jantine Auguste Haumersen (1881–1967) became the first female Lutheran minister in the Netherlands and worldwide. This made the Lutheran church, after the Mennonites and the Remonstrants, the third denomination in the Netherlands where women could hold the office of minister.

Utilizing a broad cultural analysis and based on recent extensive archival research this article describes the turning points in the development of women's ordained ministry in the Lutheran Church in the Netherlands.

Type: Journal Article

In: Church History and Religious Culture

ISSN: 1871-241X

Publication Date: 18 Dec 2023

In: Volume 103: Issue 3-4

Het artikel is onderdeel van een themanummer over vrouwen in de geschiedenis van het christendom, en prof. Hiebsch heeft haar bijdrage op uitnodiging van de uitgevers geschreven. De titel luidt: “Dutch Lutheran Women on the Pulpit. The History of Women’s Ordained Ministry in the Evangelical-Lutheran Church in the Netherlands,” [CHRC 103 issue 3-4 (December 2023): 259-284].

Daarmee heeft prof. Hiebsch het belangrijke thema vrouwenordinatie in de lutherse kerk in Nederland – de Nederlandse lutheranen waren immers wereldwijd de eerste lutherse kerk met vrouwelijke predikanten – in twee talen toegankelijk gemaakt voor zowel een academisch als ook een breder publiek, in Nederland en in de Engelstalige wereld.

Volgend jaar volgt een Duits hoofdstuk in een publicatie over de geschiedenis van vrouwenordinatie in Duitsland. Hiervoor heeft prof. Hiebsch ook onderzoek gedaan in Duitse archieven.

Haar Engelstalige artikel in *Church History and Religious Culture* kunt u [hier](#) lezen.

Prof. dr. Sabine Hiebsch hoofdspreker op een conferentie in Cambridge

Van 9 tot 11 april jl. vond in Cambridge de jaarlijkse conferentie plaats van de Society for Reformation Studies. Het thema was: 'Networks and Networking in the Reformation'.

Prof. Hiebsch was een van de hoofdsprekers, naast twee collega's van de universiteiten van Heidelberg en Oxford.

Haar lezing had de titel: 'Networking to survive: Mapping the networks of Early Modern Dutch Lutheranism' (Netwerken om te overleven: de netwerken van het vroegmoderne Nederlandse lutheranisme in kaart gebracht).

Westminster College, Cambridge

The Assembly Room, Westminster College

Prof. Hiebsch liet aan de hand van een aantal voorbeelden rond de thema's bescherming, geld en predikanten zien hoe belangrijk internationale netwerken waren voor de Nederlandse lutheranen en hoe zij die opbouwden en gebruikten om hun plaats op de religieuze kaart van de Nederlanden te veroveren en uit te bouwen.

De conferentie was wederom een uitgelezen kans voor prof. Hiebsch om haar jarenlange onderzoek naar het Nederlandse lutheranisme voor een internationaal publiek te presenteren.

In de komende maanden werkt prof. Hiebsch haar conferentiebijdrage uit tot een artikel dat in een internationaal tijdschrift zal worden gepubliceerd.

Excursie met de bachelorstudenten naar luthers Amsterdam

Op 31 mei vond de jaarlijkse excursie met mijn bachelorstudenten naar luthers Amsterdam plaats. Net als afgelopen jaar [zie [KBLN-Nieuwsbrief](#) 6 nr. 15 (juli 2023): 3-5] bezocht ik met de studenten de Oude Lutherse Kerk en het Allard Pierson, afdeling Bijzondere Collecties, waar de collectie van het voormalige Evangelisch-Luthers Seminarium is ondergebracht.

Oude (Luther)drukken uit de 16e en 17e eeuw liggen op tafel voor de studenten in het Allard Pierson

Op beide locaties gaf ik ook college. Wim van Houten van het Kerkelijk Service Bureau van de Evangelisch-Lutherse Gemeente Amsterdam maakte het wederom mogelijk dat ik de Oude Lutherse Kerk aan de studenten kon laten zien en de mooie ruimte naast de kerk kon gebruiken voor het college. De groep was opnieuw groter dan afgelopen jaar: 15 studenten. De Universiteit van Amsterdam had gelukkig het scherm voor de power points niet nodig, waardoor de studenten alle afbeeldingen van de deugden op de brunailles boven de preekstoel goed konden zien.

Na een heerlijke lunch gaf ik het tweede college op locatie in de regentenzaal van het Allard Pierson. Zoals ieder jaar was het voor de meeste studenten de eerste kennismaking met originele drukken uit de 16^e en 17^e eeuw. Luthers geschriften, die ik in de colleges digitaal beschikbaar had gesteld, nu als deels meer dan 500 jaar oude boeken te mogen zien en aanraken, was weer een bijzondere ervaring. Indruk maakte ook de in 1644 uitgegeven inwijdingspreek van de Oude Lutherse Kerk (gehouden in

1633), die wij gezamenlijk in het college gingen bestuderen. Een van de studenten was zijn kopie vergeten en mocht uit het exemplaar van 1644 meelesen!

De studenten vonden ook de handgeschreven (delen van) brieven van Luther 'cool'. Ik moest hen er nog wel eerst van overtuigen dat dit echt geen foto's waren, maar originelen.

De excursie was ook dit jaar weer een prachtige en zinvolle afsluiting van de module kerkgeschiedenis in het eerste bachelor jaar.

SABINE HIEBSCH

Nieuwe promovendus aan het werk bij prof. dr. Sabine Hiebsch

Op 19 juni jl. gaf de senaat van de Theologische Universiteit Utrecht haar goedkeuring aan het onderzoeksvorstel van PD dr. Christoph Galle, die als promovendus aan het werk gaat bij prof. dr. Sabine Hiebsch.

Dr. Galle, reeds gepromoveerd en gehabiteerd (tweede boek) in de geschiedenis, is woonachtig in Duitsland en werkt als leerkracht geschiedenis en Latijn op een gymnasium en eveneens als privédocent aan de Universiteit van Hamburg.

Galle doet voor zijn theologisch proefschrift onderzoek naar de studenten van de verschillende religieuze ordes aan de Universiteit van Wittenberg, in de periode tussen 1502 (het stichtingsjaar van de universiteit) en 1527, toen de universiteit vanwege de pest tijdelijk naar Jena verhuisde. Hij zal onderzoeken hoe de studenten van religieuze ordes op de ontwikkeling van Luthers theologie reageerden, of zij voor- of tegenstanders werden.

De Universiteit van Wittenberg aan het begin van de 16e eeuw

Voor de begeleiding door een expert op dit onderzoeksterrein heeft hij contact gezocht met prof. Hiebsch.

Zij is van mening dat dit onderzoek veel potentie heeft en een belangrijke bijdrage kan leveren aan de kennis van de geschiedenis van de Universiteit van Wittenberg, de receptie van Luthers theologie onder de toenmalige jonge generatie studenten van de verschillende ordes en over het theologisch profiel van de studenten.

Samen met de database die Galle zal creëren, vult het proefschrift een onderzoekslacune, die ook nieuwe kansen opent voor andere onderzoekers.

De KBLS is blij dat prof. Hiebsch naast ds. Maarten Diepenbroek nu een tweede promovendus begeleidt!

Artikel van prof. dr. Sabine Hiebsch over de Ronde Lutherse Kerk in Amsterdam

Vrijdag, 21 juni jl. was het afscheid van prof. dr. Erik de Boer vanwege het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd. Prof. de Boer was de afgelopen zeven jaar collega-hoogleraar kerkgeschiedenis van prof. Hiebsch, eerst in Kampen en sinds de verhuizing van de Theologische Universiteit in Utrecht.

Ter gelegenheid van zijn emeritaat ontving hij een vriendenbundel, met bijdragen van zijn (internationale) collega's.

Prof. Hiebsch schreef haar bijdrage over de vier inwijdingspreken van de Ronde Lutherse Kerk in Amsterdam: "The four inauguration sermons of the Round Lutheran Church in Amsterdam (1671): Preaching for competition?".

De gegevens van de vriendenbundel zijn: Ad de Bruijne, Rob van Houwelingen & Jan Klok (red.), *Gevarieerde oogst. Vriendenbundel voor Erik A. de Boer* (Amsterdam: Buiten & Schipperheijn *Motief*, 2024).

De bijdrage van prof. Hiebsch is te vinden op de pagina's 69-80.

Column van prof. dr. Sabine Hiebsch

Lutherana Wereldwijd

Koos Pot-Keegstra en het Maarten Lutherhuis in Amsterdam

Van 8 maart tot 26 mei jl. was in het Van Eesteren Museum in Amsterdam een prachtige tentoonstelling te zien over "Vrouwen van het AUP".

In 1928 richtte de gemeente Amsterdam de afdeling *Stadsontwikkeling* op, ondergebracht bij de *Dienst der Publieke Werken*. Deze afdeling had als opdracht nieuwe stadswijken te ontwerpen om zo een oplossing te bieden voor de woningcrisis waarin Amsterdam verkeerde. Het *Algemeen Uitbreidingsplan* (AUP) werd in 1935 vastgesteld. Koos Pot-Keegstra (1908-1997) was een van de weinige vrouwen die bij

de afdeling *Stadsontwikkeling* werkten en een van de vier vrouwen die in de tentoonstelling centraal stonden.

Koos Keegstra groeide op in Amsterdam Zuid. Nadat zij in 1927 haar hbs-diploma aan het Amsterdams Lyceum had gehaald, werd zij de enige vrouwelijke leerling aan de MTS in Haarlem, afdeling bouwkunde. Toen zij in 1930 was afgestudeerd, wilde ze het liefst naar Parijs voor een studie stedenbouw maar haar vader weigerde zijn toestemming. In plaats daarvan vervolgde Keegstra haar studie aan de Academie voor Bouwkunst in Amsterdam. In 1936 werd zij de eerste vrouw met het diploma "hooger bouwkunst onderricht". Tot aan haar huwelijk met collega architect Joop Pot in mei 1938 werkte Keegstra bij *Publieke Werken* in Amsterdam en de *Rijksgebouwendienst* in Den Haag.

Koos-Pot Keegstra (1908-1977)

Conform het koninklijk besluit van 3 maart 1924 kregen vrouwen jonger dan 45 jaar, die werkzaam waren in overheidsdienst, op de dag na hun huwelijk eervol ontslag. In het kader van dat koninklijk besluit had de lutherse synode in 1927 besloten dat getrouwde vrouwen geen predikante konden blijven of worden.

Koos Pot-Keegstra en haar man stichtten Architectenbureau Pot & Pot-Keegstra. Een van hun vele werken was het Bejaardencentrum Maarten Lutherhuis voor de Evangelisch-Lutherse Diaconie in Amsterdam. Het denkproces begon in 1959 en op Hervormingsdag 31 oktober 1967 werd het complex door burgemeester Samkalden geopend. Niet alleen gebruikte Pot-Keegstra een vernieuwende insteek in de keuze van bouwmaterialen en de bouwmethode. Zij betrok bij haar ontwerpen ook altijd de praktische behoeften van de toekomstige bewoners.

Het Maarten Lutherhuis in Osdorp, met in de tuin het carillon met de lutherse zwaan

Het Maarten Lutherhuis werd alom geprezen om zijn voor die tijd ruimer dan gebruikelijke woningen en voorzieningen. Zo had iedere woning de beschikking over een koelkast en een klein balkon. Het bejaardencentrum, gelegen aan de Sloterpas in Osdorp, bood plaats aan ca. 300 (gezonde) bejaarden en beschikte over een grote

tuin. Tussen 1968 en 1970 maakte Pot-Keegstra ook het ontwerp voor de uitbreiding. Het Maarten Lutherhuis bestond tot 1999.

Zo bood een tentoonstelling over de voortrekkersrol van vrouwen bij het Amsterdamse *Algemeen Uitbreidingsplan* een interessante connectie met de recente geschiedenis van de Amsterdamse lutherse diaconie.

SABINE HIEBSCH

Deze column mag onverkort worden overgenomen, voorzien van bronvermelding

De Kooiman-Boendermaker-Luther Stichting en haar financiering

De Kooiman-Boendermaker-Luther Stichting (KBLS) stelt zich ten doel om in ons land de lutherse traditie een duidelijk platform te geven. Zij wil dit bereiken door het continueren van de bijzondere leerstoel aan de Theologische Universiteit Utrecht. Dit met de concrete doelstelling "het bevorderen van onderzoek, onderwijs en verspreiding van kennis over Martin Luther en zijn theologie, alsmede over de geschiedenis van het lutheranisme in het algemeen en die van het lutheranisme in de Nederlanden in het bijzonder". Door onderzoek, onderwijs en valorisatie - publicatie van boeken, wetenschappelijke en populaire artikelen, lezingen en voordrachten in nationale en internationale context, onderwijs aan (toekomstige) predikanten, etc. wil de stichting de kennis over en het begrip van Luthers theologie, de geschiedenis van het Nederlandse lutheranisme en de lutherse traditie bevorderen.

Inmiddels is de eerste periode van 6 jaar succesvol afgerond en is Prof. dr. Sabine Hiebsch per 1 mei 2023 opnieuw voor een periode van 6 jaar benoemd als bijzonder hoogleraar op de *Kooiman-Boendermaker Leerstoel voor Luther en de geschiedenis van het (Nederlandse) lutheranisme* aan de Theologische Universiteit Utrecht.

De benoeming van een hoogleraar brengt uiteraard veel kosten met zich mee, die ten laste van de KBLS komen. Een leerstoel kost momenteel ca. € 110.000 op jaarbasis. Voor het verwezenlijken van haar doelstelling werft de KBLS financiële bijdragen van onder meer (lutherse) fondsen, stichtingen, kerkelijke gemeenten en individuele personen. De KBLS heeft voor de komende 3 jaar de financiering via sponsoring grotendeels geborgd (een aantal sponsoren verbindt namelijk een maximale termijn aan sponsoring). Bovendien zijn de kosten voor de leerstoel aan indexering onderhevig, waardoor die jaarlijks toenemen.

Er zijn twee wegen uitgezet om de financiering rond te krijgen:

1. Een aantal (lutherse) fondsen heeft zich bereid verklaard voor een periode van 6 (of 3) jaar bij te dragen en daarnaast dragen ook een aantal lutherse gemeenten en/of diaconieën bij. Zowel fondsen als gemeenten worden opnieuw actief benaderd met een verzoek om een bijdrage voor de komende 6 jaar.
2. Hiernaast zoeken we individuele personen, mensen met affiniteit met de lutherse traditie en de leerstoel Lutherana. We zoeken *Founding Friends* die deze leerstoel de komende 6 jaar met ons in stand willen houden. Mensen die

zich willen inzetten om de lutherse traditie en de kennis van de geschiedenis van het (Nederlandse) lutheranisme een wetenschappelijke basis te geven. Schrijf 'mede mogelijk gemaakt door mij' op je cv of als je wilt, in het overzicht van sponsoren op onze website en wordt vandaag nog *Founding Friend* van deze leerstoel. Doneer specifiek aan deze leerstoel: bijvoorbeeld eenmalig € 1.000,- of een ander bedrag, of kies voor een volledig fiscaal aftrekbare periodieke schenking van tenminste zes jaar.

3. En wie geen *Founding Friend* wil worden, elke bijdrage die ons helpt de doelstelling te bereiken wordt zeer gewaardeerd.

Meer vragen over de financiering? Kijk op onze website <https://kbbs.nl/financien-en-jaarverslagen/>

De Kooiman-Boendermaker-Luther Stichting wordt vanaf haar start in 2017 door de Belastingdienst aangemerkt als een Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI).

Dit betekent dat donaties en giften voor de aangifte Inkomstenbelasting onder de giftenaftrek vallen en, als aan de voorwaarden wordt voldaan, voor de gever fiscaal aftrekbaar zijn.

Voor de aftrek van eenmalige giften geldt een drempel en een maximum. Het bedrag boven de drempel mag u aftrekken. Maar niet meer dan het maximumbedrag.

Het drempelbedrag en het maximumbedrag van uw eenmalige giften hangen af van uw drempelinkomen. Het drempelbedrag is 1% van uw drempelinkomen, maar minimaal € 60. Wat u meer hebt gegeven, mag u aftrekken. Tot een maximumbedrag van 10% van uw drempelinkomen.

Voor de aftrek van periodieke giften geldt geen drempel. Maar er geldt wel een maximum. Dat maximum is € 250.000 per jaar. Uw gift is een periodieke gift als u aan deze 3 voorwaarden voldoet:

- U geeft jaarlijks hetzelfde bedrag aan dezelfde instelling of vereniging.
- U betaalt het bedrag in 5 kalenderjaren achter elkaar. Langer mag ook.
- U hebt vastgelegd wanneer uw jaarlijkse gift stopt, bijvoorbeeld na 5 jaar. Overlijdt u vóór die termijn afloopt, dan moet de jaarlijkse gift stoppen bij uw overlijden.

Een formulier voor het vastleggen van een periodieke gift is te downloaden via de website van de [belastingdienst](#)

Giften kunnen worden overgemaakt op de volgende rekening:

IBAN: NL15 INGB 0007 7600 41 ten name van Kooiman-Boendermaker-Luther Stichting

U kunt de leerstoel steunen door een bedrag over te maken op onze rekening, ten name van de Kooiman-Boendermaker-Luther Stichting, of door een meerjarige bijdrage toe te zeggen.

Voor meer informatie over de KBLStichting en de werkzaamheden van prof. dr. Sabine Hijsch zie onze website.

COLOFON

Secretariaat

E: secretariaat.kblstichting@gmail.com

KvK nr.: 68634641

IBAN: NL15 INGB 0007 7600 41

BIC: INGBNL2A

T.n.v.: Kooiman-Boendermaker-Luther Stichting

E: penningmeester.kblstichting@gmail.com

Prof. dr. Sabine Hijsch

sabine.hijsch@uu.nl

Aanmelden voor de Nieuwsbrief kan via een email naar:

secretariaat.kblstichting@gmail.com

